
ВІСНИК

Національної академії державного управління при Президентові України

Затверджений на засіданні Вченої ради академії
26 грудня 2002 р., протокол № 81/12

Науковий журнал (виходить 4 рази на рік)

ЗМІСТ

I. Філософія, методологія, теорія та історія державного управління

<i>Олексій Іщенко.</i> Актуальні питання діяльності регіональних органів влади та кадрового забезпечення державної служби	5
<i>Андрій Дестяр.</i> Організаційне забезпечення контролю реалізації державно-управлінських рішень	14
<i>Сергій Козинський.</i> Децентралізація в контексті розвитку економічної та політичної організації суспільства	18
<i>Сергій Коник, Ярослав Радиш.</i> Державне управління охороною здоров'я в період Гетьманату та в добу Української Народної Республіки (1917-1920 рр.)	24
<i>Сергій Кравченко.</i> Розроблення методологічних засобів державного планування наукових досліджень на основі моделювання структури та розвитку систем наукових знань	34
<i>Василь Мартиненко.</i> Про суперечливість моделі формування та реалізації системи державної влади й управління в Україні	43
<i>Віктор Мельниченко.</i> Прозорість і відкритість державного управління як чинники його стабілізації	48
<i>Євгеній Ромат.</i> Державне регулювання рекламної діяльності: досвід Естонії	55
<i>Анатолій Сіцінський.</i> Теоретико-методологічні засади дослідження управлінської діяльності в різних сферах державного управління	62

<i>Василь Тимциук</i> . Еволюція системи влади та її вплив на державно-управлінські реформи 1953-1964 років	67
<i>Володимир Долечек</i> . Надання управлінських послуг населенню: напрями розвитку та правове забезпечення	75
<i>Олександр Шантала</i> . Проблема принципів у дослідженнях державного управління	82

II. Державна служба, служба в органах місцевого самоврядування

<i>Людмила Пашко</i> . Володіння мистецтвом менеджменту людськими ресурсами як основа управлінської культури в державному управлінні	90
<i>Тетяна Кошова</i> . Професійний розвиток персоналу в органах державної влади: стан та проблеми	95
<i>Василь Тимофієв</i> . Конфлікт як фактор професійно-особистісного розвитку державного службовця	102
<i>Юрій Кальниць</i> . Формування концептуальних засад підготовки фахівців для роботи в органах місцевого самоврядування	107

III. Механізми державного управління

<i>Ольга Лебединська</i> . Продовольча проблема і продовольча безпека	117
<i>Світлана Біла</i> . Україна в міжнародному торговельному просторі (концептуальні проблеми та завдання)	124
<i>Анатолій Ткаченко</i> . Загальні аспекти зміни транспортної політики в країнах Європи ...	132
<i>Андрій Гуржій, В'ячеслав Гусєв, Михайло Гончаренко</i> . Перспективи розвитку системи технологічних парків в Україні	139
<i>Володимир Мороз, Олег Шекера</i> . Сучасні підходи до створення нової структури військового резерву людських ресурсів в умовах переходу до професійної армії	149
<i>Наталія Гончарук, Віталій Баитанник</i> . Удосконалення державних механізмів управління інтеграційними процесами на галузевому рівні	156
<i>Віталій Томащенко, Олена Коваленко</i> . Інженерно-педагогічна освіта в системі якісної підготовки кадрів для професійної освіти України	165
<i>Ярослава Ільченко</i> . Зміст управління комунальною власністю: теоретико-правовий аспект	171
<i>Ольга Зайрюк</i> . Механізми ефективного управління діяльністю комісії з установлення пенсій за особливі заслуги перед Україною	178
<i>Микола Левченко</i> . Система показників оцінювання ефективності механізмів державного управління підготовкою молоді до служби у Збройних Силах України на контрактній основі	183
<i>Ольга Іваницька</i> . Фінансова інфраструктура та її вплив на ефективність фінансових ринків	188
<i>Леся Ільченко-Сойва</i> . Проблеми вибору та використання грошово-кредитних інструментів регулювання економіки перехідного періоду	194
<i>Ольга Сафронова</i> . Основні напрями вдосконалення організаційної структури управління державними пакетами акцій промислових підприємств України	200
<i>Валентина Виговська</i> . Фінансово-кредитний механізм регулювання розвитку малого підприємництва в Україні	208

<i>Костянтин Станицький. Соціально-економічні засади корпоративного управління</i>	212
<i>Вікторія Маргасова. Стратегія управління оборотним капіталом</i>	218
<i>Олексій Костусєв. Структура товарних ринків та конкурентна політика в Україні</i>	224
<i>Геннадій Гавриляк. Теоретичні проблеми реструктуризації капіталу</i>	233
<i>Геннадій Дмитренко. Особливості гармонізації податкового законодавства в контексті вимог Європейського Союзу</i>	238
<i>Наталія Балдич. Перспективи застосування теорії фіскального федералізму в Україні</i>	251
<i>Віктор Крикун. Відновлення платоспроможності боржника: майнові аспекти санації</i>	256
<i>Григорій Ситник, Олександр Суходоля. Роль та місце енергозбереження у забезпеченні енергетичної та національної безпеки</i>	262
<i>Григорій Борщ. Узагальнення нормативно-правового забезпечення надання послуг зв'язку</i>	269
<i>Володимир Богданович, Сергій Кіщенко. Методика оцінювання ефективності державного планування забудови житлового масиву обласного центру на етапі переходу до ринку</i>	276
<i>Микола Гаман. Інноваційна складова зовнішньоекономічних відносин України</i>	281
<i>Павло Невмержицький. Нормативно-правова база, що регулює діяльність іноземних інвесторів</i>	288
<i>Анжела Мерзляк. Державне управління економічним механізмом залучення іноземних інвестицій у розвиток регіону</i>	292
<i>Володимир Мартиненко. Інвестиційний процес як об'єкт державного управління</i>	301
<i>Ольга Дорофєєва. Методика проведення порівняльного аналізу ефективності страхування і самострахування в управлінні ризиками лізингової діяльності</i>	312
<i>Людмила Верзун. Природні монополії як об'єкт державного регулювання (на прикладі країн Європейського Союзу)</i>	318
<i>Юрій Благодир. Основні фактори формування ринку праці Гощанського району Рівненської області</i>	328
<i>Олена Малиновська. Зовнішня трудова міграція: можливі напрями державного регулювання</i>	333
<i>Валентина Стеценко, Микола Хижняк, Олег Шекера. Демографічне прогнозування та його вплив на формування професійної армії в Україні</i>	341
<i>Володимир Шевельов. Основні засади розробки комплексної моделі речового забезпечення воєнної організації України</i>	350
<i>Ірина Дудко. Без'ядерний статус і гарантії безпеки України: передбачення і реальність.</i>	354
<i>Марина Білинська. Технологізація моніторингу якості в управлінні вищою медичною освітою</i>	361
<i>Світлана Козуліна. Актуальні проблеми державного управління системою охорони здоров'я з контролю та нагляду за професійними правопорушеннями медичних працівників</i>	367
<i>Леся Судіменко, Василь Крот. Особливості планування вартості медичних послуг на прикладі аналізу роботи Черкаської центральної районної лікарні</i>	373
<i>Станіслав Бутівченко. Ретроспективна оцінка внутрішніх можливостей впливу системи державного управління на структуризацію середньої професійної освіти в Україні в 1920-1927 роках</i>	379
<i>Олег Дубровка. Маркетинг у державному управлінні вищою освітою України</i>	386
<i>Микола Бочкаров. Функціонування галузі охорони здоров'я в умовах ринкової економіки</i>	391

Галина Лаврик,

кандидат історичних наук, доцент,
докторант кафедри історії України
Полтавського державного педагогічного
університету ім. В.Г.Короленка

Скорочення релігійних свят в українському “соціалістичному календарі” вихідних днів на етапі становлення радянського трудового законодавства

У сучасній Україні потребують розв'язання багато проблем, пов'язаних з державно-церковними відносинами. Попри визначення “унікальності місії релігії в українській культурі” та виділення багатьох напрямів і перспектив цього законодавчо закріпленого положення, приміром, невіршеним є питання про перенесення нашої “християнською” державою робочих днів на неділю.

Можливо, вирішуючи таке, по суті, правове питання, держава стає заручницею “моди на релігійність”, яка спостерігається останнім часом і не має нічого спільного із щирою вірою, або ж вона потурає смакам атеїстів. У всякому разі, навряд чи змогла б держава, покликана свято дотримуватися принципу “невтручання в церковні справи”, з будь-яких інших глибоких світоглядних причин так наочно демонструвати церкві, від кого залежить порядок відзначення того чи іншого свята. Тож виникає питання про нав'язування церкві невластивих їй функцій та політизацію духовного життя, про який нам нагадують події майже столітньої давності.

Виявити основні тенденції правового впливу на скорочення кількості релігійних свят в Україні 1919 - початку 20-х рр. XX ст., тобто окреслити предмет нашого дослідження, дасть змогу лише всебічний аналіз досвіду радянської держави після жовтневого перевороту з погляду зміни характеру, форм і методів ставлення до релігійних цінностей. Власне цей досвід є об'єктом статті.

Вивчати проблему доцільно з урахуванням того, що питання впорядкування святкових днів порушувалося ще за царського режиму. Наприкінці XIX ст. ним було зроблено спробу зменшити кількість народних свят або перенести їх на найближчі неділі, оскільки велика кількість свят негативно впливала на трудовий ритм у країні, а отже, і на економічне життя народу, зменшуючи його заробітки й приносячи його до ледарства та пияцтва.

Відомо, що найдієвішим серед запропонованих і рекомендованих на початку XX ст. загальних і спеціальних заходів, спрямованих на “настійне викорінення зловживань спиртними напоями, і переважно горілкою”, було обмеження торгівлі ними у передсвяткові і післясвяткові дні, під час ярмарків, виборів тощо, а також засідань місцевого суду і церковних урочистостей. Духовенство при цьому зобов'язувалося “морально сприяти зменшенню церковних свят місцевого значення” [1, с. 793-794].

Офіційно встановлені церквою й загальнообов'язкові для всіх православних і навіть неправославних громадян тодішньої Російської імперії святкові дні перелічувалися у ст. 25 Зводу законів. До нього включалися 52 неділі, царські табельні дні і церковні (двонадесяті) свята. Останні належали до великих церковних свят, які, на відміну від ма-

лих та середніх (як-от на честь апостолів і великих святителів), відзначалися особливо урочисто. Частина з них була пов'язана зі спогадами про найважливіші події земного життя Спасителя (Різдво Христове, Хрещення і Богоявлення, Преображення, Вхід Господній у Єрусалим, Вознесіння, П'ятидесятниця, Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього), частина присвячена вшануванню подій із життя Матері Божої (так звані Богородичні: Різдво Пресвятої Богородиці, Стрітення, Введення в храм Пресвятої Богородиці, Благовіщення Пресвятої Богородиці, Успіння Пресвятої Богородиці) [2, с. 383].

Загалом "провідною" і "панівною" православною церквою, що була включена до державного механізму, свята встановлювалися: 1) у пам'ять про найважливіші події з життя Ісуса Христа, на ушанування Хреста Господнього, набуття нерукотворного образу Ісуса Христа та його ризи; 2) на честь Пресвятої Богородиці - на згадку про події з її життя (народження, смерті тощо), надбання і покладення на зберігання в храмах її речей, на честь її чудотворних ікон (Володимирської, Казанської та ін.), а також її особливих благодінь церкві і людству; 3) на честь "безплотних сил", тобто світу ангельського, зокрема архангелів Михаїла і Гавриїла; 4) на честь святих [3, с.283].) Церковні свята, приурочені до дня тижня, називалися рухомими, а до числа місяця - нерухомими [3, с. 357].

Певні корективи до проведення святкових днів вносило військове відомство Російської імперії, розпис якого передбачав 30 свят і табельних днів, коли можна було проводити церковні процесії і припиняти навчання. Крім того, під час чотирьох свят дозволялося не здійснювати маневри і навчання, однак церковні процесії не відбувалися.

Так, 1916 р. у Російській імперії, до складу якої входила й Україна, на 268 робочих днів припадало 97 святкових [4]:

Неслужбові дні		
січня	1	Новий рік (п'ятниця)
- // -	6	Богоявлення (середа)
лютого	2	Стрітення Господнє (вівторок)
- // -	19-20	П'ятниця і Субота маслянниці
березня	25	Благовіщення (п'ятниця)
квітня	7-9	Четвер, П'ятниця і Субота Страсного тижня
- // -	10	Пасха Господня (неділя)
- // -	11-16	Світлий тиждень
- // -	23	Тезоіменитство ГОСУДАРІНИ ІМПЕРАТРИЦІ (субота)
травня	6	Народження ГОСУДАРЯ ІМПЕРАТОРА (п'ятниця)
- // -	9	Святителя Миколая (понеділок)
- // -	14	Коронування Їх ІМПЕРАТОРСЬКИХ ВЕЛИЧНОСТЕЙ (субота)
- // -	19	Вознесіння Господнє (четвер)
- // -	25	Народження ГОСУДАРІНИ ІМПЕРАТРИЦІ (середа)
- // -	29	День Святої Трійці (неділя)
- // -	30	День Святого Духа (понеділок)
червня	29	Святих Апостолів Петра і Павла (середа)
липня	22	Тезоіменитство ГОСУДАРІНИ ІМПЕРАТРИЦІ - вдови (п'ятниця)
- // -	30	Народження СПАДКОЄМЦЯ ЦІСАРЕВИЧА (субота)
серпня	6	Преображення Господнє (субота)
- // -	15	Успіння Пресвятої Богородиці (понеділок)
- // -	29	Усікновення Глави Іоанна Предтечі (понеділок)
- // -	30	Благовірного князя Олександра Невського (вівторок)

вересня	8	Різдво Пресвятої Богородиці (субота)
- // -	14	Воздвиження Хреста Господнього (середа)
- // -	26	Апостола та Євангеліста Іоана Богослова (понеділок)
жовтня	1	Покров Пресвятої Богородиці (субота)
- // -	5	Тезоіменитство СПАДКОЄМЦЯ ЦІСАРЕВИЧА (середа)
- // -	21	Вступ на престол ГОСУДАРЯ ІМПЕРАТОРА (п'ятниця)
- // -	22	Казанської ікони Божої Матері (субота)
листопада	14	Народження ГОСУДАРИНИ ІМПЕРАТРИЦІ - вдови (субота)
- // -	21	Введення в храм Пресвятої Богородиці (понеділок)
грудень	6	Тезоіменитство ГОСУДАРЯ ІМПЕРАТОРА (вівторок)
- // -	25-27	Святування Різдва Христового (неділя - вівторок)

Поряд із цими неробочими святковими днями неофіційно відзначалися ще кілька десятків - від 40 до 70, причому їх кількість коливалася залежно від місцевості та соціальних прошарків населення. Усього тих днів, які належало святкувати, в Російській імперії етнограф О.Срмолів налічував 120-150, що з розрахунку на 365 днів протягом року становило близько 1/3 року*. Зведений святковий календар недільних та інших святкових днів, укладений ним на початку XX ст., мав такий вигляд:

Січень	-	1, 2, 6, 7, 9, 11, 16, 17, 20, 23, 25, 27, 30	- 13 днів
Лютий	-	2, 6, 13, 20, 24, 25, 26, 27	- 8 днів
Березень	-	6, 9, 13, 17, 20, 24, 25, 26, 27	- 8 днів
Квітень	-	3, 10, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25	- 13 днів
Травень	-	1, 3, 6, 8, 9, 11, 14, 15, 21, 22, 25, 26, 29	- 13 днів
Червень	-	5, 6, 11, 12, 19, 24, 26, 29, 30	- 9 днів
Липень	-	2, 3, 8, 10, 13, 15, 17, 20, 22, 24, 27, 30, 31	- 13 днів
Серпень	-	1, 6, 7, 9, 14, 15, 16, 18, 21, 28, 29, 30, 31	- 13 днів
Вересень	-	1, 4, 5, 6, 8, 11, 14, 18, 23, 25, 26	- 11 днів
Жовтень	-	1, 2, 5, 9, 16, 21, 22, 23, 26, 28, 30	- 11 днів
Листопад	-	1, 6, 8, 12, 13, 14, 16, 20, 21, 27, 30	- 11 днів
Грудень	-	4, 6, 9, 11, 18, 24, 25, 30	- 8 днів

Всього - 131 день

Щоб порівняти кількість святкових і робочих днів в українців та інших народів, наведемо такі статистичні дані: на рубежі XIX і XX ст. в угорців було 53 свята на 312 робочих днів, у голландців - 57 на 308, у німців - 60 на 305, у датчан і швейцарців - 62 на 303, у французів - 63 на 302, у бельгійців - 65 на 300, в італійців - 67 на 298, в іспанців - 75 на 290, в англійців - 87 на 278 [6, с. 942].

Проблема зміни переліку святкових днів поставала перед українськими урядами 1917-1920 рр. звичай напередодні певних свят і вимагала внесення коректив. Серед свят, які зазначалися у Зводі законів, були й такі, справляння яких втратило сенс, водночас бракувало тих свят, переважно суспільно-історичних, які слід було б запровадити в Україні. При цьому українська влада, наприклад часів Директорії, мала не лише враховувати релігійні почуття віруючих, а й захищати їх у чинному законодавстві [7, с. 121].

Однак значно більше стосовно вирішення питання про святкові та вихідні дні зробили більшовики, чиї програмні вимоги щодо релігії і Церкви були сформульовані 20 січня 1918 р. у декреті Раднаркому РСФРР «Про відокремлення церкви

* Цитується за [5].

від держави і школи від церкви”, що набув чинності в Україні з січня 1919 р. і був закріплений в Конституції УСРР у березні того ж року. За цими документами віруючі могли вільно відправляти релігійні обряди за умови не порушення громадського порядку і прав інших громадян.

Щоправда, для дотримання дванадесятих релігійних свят, які не збігалися з вихідними днями, віруючим доводилося враховувати положення декрету “Про запровадження західноєвропейського календаря”, прийнятого Раднаркомом РСФРР 24 січня (6 лютого) 1918 р. [8, с. 4]. За новим календарем, що входив до цивільного обігу, перший день після 31 січня цього року слід було вважати не 1 лютого, а 14 лютого, другий день - 15 лютого тощо. Тож релігійні свята, які наставали б за чинним до цього часу (юліанським) календарем між 1 і 14 лютого, мали вважатися такими, що наставали між 14 і 27 лютого, додаючи при цьому до кожної відповідної дати 13 днів. Усе це викликало обурення духовенства і віруючих, оскільки свідчило про свавільне втручання світської влади в споконвічні традиції православ'я.

Релігійні почуття віруючих враховувалися й захищалися в чинному трудовому законодавстві Радянської Росії, де перелічувалися святкові дні, в які не належало працювати. Так, Раднарком РСФРР, послуговуючись ст. 10 декрету про восьмигодинний робочий день, напередодні першого за радянської влади святкування Пасхи, а саме 30 квітня 1918 р., постановив, що кількість неробочих днів у всіх урядових та громадських установах на час цього свята не повинна перевищувати п'яти [9, с. 225]. Це при тому, що напередодні було вирішено “жодних нагородних на пасху не видавати”. “З огляду на те, що в усіх урядових, громадських і націоналізованих підприємствах прийнято нові ставки оплати праці і при визначенні цих ставок взято до уваги теперішню дорожнечу і що ставки доведені до таких високих норм, за яких немає потреби в жодних додаткових винагородах <...>”, - йшлося в декреті Раднаркому РСФРР “Про невидання нагородних на пасху” від 13 квітня 1918 р., підписаному В.І. Леніним, Й.В. Сталіним та В.В. Бонч-Брусевичем [9, с. 99].

Зрозуміло, що в процесі подальшої боротьби із “залишками буржуазного ладу на внутрішньому фронті і збройного захисту на зовнішньому” закони, розраховані на “мирну” обстановку, не могли запроваджуватися повністю. Проте прийнятим ВЦВК РСФРР 1918 р. Кодексом законів про працю для працівників усіх галузей народного господарства передбачався день щотижневого відпочинку, який мав визначати Наркомат праці РСФРР за згодою з Вищою Радою Народного Господарства і Всеросійською Радою Професійних Спілок.

У “Правилах про щотижневий відпочинок і про святкові дні”, що були додатком до ст. 104 Кодексу законів про працю РСФРР 1918 р., містився перелік святкових днів, “присвячених спогадам про історичні і суспільні події”: Новий рік (1 січня), день 9 січня 1905 р. (22 січня), повалення самодержавства (12 березня), день Паризької Комуні (18 березня), день Інтернаціоналу (1 травня), день Пролетарської Революції (7 листопада), у які працювати заборонялося.

За цим документом місцеві ради профспілок при узгодженні з Наркоматом праці РСФРР могли додатково (але не більше ніж 10 на рік) встановлювати неоплачувані “особливі дні відпочинку” відповідно до звичних для більшості населення певної місцевості свят [10, с. 223, 229].

До видання окремого кодексу про працю в Україні всім установам, підприємствам і приватним особам було “запропоновано” “неухильно керуватися законом про восьмигодинний робочий день, роздрукованим у 1917 р. Радянською владою”. 28 лютого 1919 р. цей закон із необхідними змінами був знову опублікований у

вигляді постанови Наркомату праці УСРР під назвою “Про восьмигодинний робочий день (тимчасове положення)” [11, с. 246-251], яка відразу була продубльована (із змінами і доповненнями) губернськими та повітовими відділами праці [12].

Цією постановою до свят, в які не належало працювати, включалися всі недільні і наступні святкові дні: перший і другий день Різдва (7 й 8 січня), Хрещення (19 січня), Благовіщення (7 квітня), Успіння (28 серпня), Воздвиження (27 вересня), п'ятниця й субота Страсного тижня, понеділок і вівторок Пасхального тижня, Вознесіння Господнє, день Зішестя Святого Духа (Зелені свята). Нехристиянам дозволялось вносити до розкладу інші свята, замість недільних та інших згаданих тут святкових днів.

За бажанням більшості робітників підприємства чи господарства або якогось відділення частину святкових днів із запропонованого Наркоматом праці УСРР переліку, крім першого дня Різдва, Благовіщення, Вознесіння Господнього та дня Зішестя Святого духа, можна було замінити на інші. Постановою Наркомату праці УСРР “Про святкування Пасхи” від 16 квітня 1919 р. окремо визначався порядок заміни на інші дні п'ятниці і суботи Страсного тижня, неділі, понеділка і вівторка Пасхального тижня [13, с. 547-548; 14, арк. 4]. Щоправда, доповнюючи цю свою постанову, Наркомат праці республіки вже 18 квітня 1919 р. “з огляду на особливі умови поточного моменту і необхідність найінтенсивнішої діяльності радянських установ” усім центральним і місцевим відомствам надавав право встановлювати у п'ятницю Страсного тижня й у вівторок Пасхального тижня, а у “виняткових випадках” і в інші пасхальні дні понаднормові роботи [14, арк. 8].

Постановою Наркомату праці УСРР від 18 лютого 1919 р. заборонялося працювати на Новий рік (1 січня), у річниці Кривавої неділі 1905 р. (22 січня) і повалення самодержавства (12 березня), у день Паризької Комуні (19 березня), у день Інтернаціоналу (1 травня), у день пролетарської революції (7 листопада), тобто у відомі нам з “Правил про щотижневий відпочинок і про святкові дні” Кодексу законів про працю РСФРР, дні, “присвячені спогадам про історичні і суспільні події”. Щодо останніх святкових днів додаткових приміток чи застережень у цьому документі не було.

Проте у пізніших розпорядженнях і поясненнях Наркомату праці республіки, як, власне, і сусідньої Росії, з приводу тих чи інших свят разом із намірами скорочення календарів церковних і “соціалістичних” свят простежувалася і тенденція до рішучої боротьби з порушеннями законодавства про святкові дні, особливо тих, які були пов'язані зі знаменними історичними і суспільними подіями. Тим більше, що право встановлювати порядок користування вихідними днями згідно з постановою Наркомату праці УСРР від 18 лютого 1919 р. отримували місцеві державні органи за згодою з місцевими радами профспілок. Останнім переважно і були адресовані застереження Наркомату УСРР про те, що 28 лютого і 1 березня 1819 р. (Масляна) робота на всіх підприємствах і установах має здійснюватися повністю, а День річниці революції (27 лютого старого стилю) - святкуватися 12 березня [15, с. 251], повідомлення про те, що День Інтернаціоналу (1 травня) в усіх установах і підприємствах має бути вихідним [16, арк. 15], а також нагадування Наркомату праці РСФРР про те, що “день взяття Бастилії” (14 липня) не занесений до списку революційних свят, “передбачених декретами Радянської влади”, а отже, не є днем святковим тощо [16, арк. 25].

Крім подібних роз'яснень, висувалися і “пропозиції” центральних органів влади застосовувати до робітників і службовців, які відзначали “недозволені” свята,

санкції як до прогульників [16, арк. 25]. Життєвості таким урядовим документам надавали переважно зміни, які відбувалися у сфері регулювання трудових відносин під час руху від руйнування старого буржуазного ладу до державного устрою, який дістав назву “воєнного комунізму”. В умовах “воєнного часу, економічного виснаження країни” до середини 1920 р. Кодекс законів про працю РСФРР 1918 р. фактично втратив силу і його було замінено Загальним положенням про тариф 17 червня 1920 р. та спеціальним законодавством про трудову повинність.

Варто зазначити, що окрему главу (VII) Загального положення про тариф під назвою “Час відпочинку і свята” було присвячено питанням надання всім трудящим щотижневого безперервного відпочинку тривалістю не менше від 42 годин, заборони їм працювати у святкові дні, тобто революційні свята, та встановленню й календарному розподілу “особливих днів відпочинку” [17, с. 294-295]. Причому рівень урегульованості цих питань цілком відповідав принципу “встановлення мінімуму гарантій для трудящих”, який із переходом до нової економічної політики, за свідченням сучасників, було покладено в основу нового Кодексу законів про працю РСФРР, до підготовки якого тут приступили з початку 1922 р. [18, с. 5-6].

З огляду на чинний до утворення СРСР союзний договір між РСФРР і УСРР від 28 грудня 1920 р., Наркомат праці УСРР поряд з іншими було перетворено на об’єднаний комісаріат, тож керівництво і контроль над ним здійснювали Всеросійський з’їзд рад та ВЦВК. На підставі вказаного договору, а також з огляду на “спільність економічно-політичних умов між обома Радянськими Республіками” в Україні, як і в Росії, з 15 листопада 1922 р. було запроваджено Кодекс законів про працю УСРР, прийнятий ВЦВК 9 листопада 1922 р. [19, с. 47].

У Кодексі законів про працю УСРР 1922 р. зберігався розподіл неробочих днів на три категорії: 1) щотижневі дні відпочинку, 2) святкові дні, 3) “особливі дні відпочинку”.

Законодавчо закріплювані починаючи з 1917 р. дні щотижневого відпочинку встановлювалися, як і раніше, місцевими відділами праці за згодою з радами професійних спілок. Але тепер ці державні органи, враховуючи “національно-релігійний склад робітників і службовців певної місцевості”, могли визначати загальноновстановленим днем щотижневого відпочинку для цієї місцевості будь-який день тижня, а не обов’язково неділю (ст. 109).

У ст. 111 Кодексу законів про працю 1922 р. чітко фіксувалися всі донедавна відзначувані 6 революційних свят, під час яких у всіх радянських республіках заборонялося працювати на підприємствах і установах. Тільки тих із них, де робота здійснювалася безперервно (приміром, телефон, телеграф, залізниця), ця заборона не стосувалася.

До “особливих днів відпочинку” згідно зі ст. 112 вказаного кодексу належали встановлені відділами праці за згодою рад професійних спілок дні відпочинку. Кількість таких днів не повинна була перевищувати 10 на рік, а календарний розподіл мав здійснюватися залежно від місцевих умов, з урахуванням національного складу населення, народних свят тощо. Якщо “особливий день відпочинку” збігався із щотижневим днем відпочинку, то його вносили в перелік максимально допустимих десяти днів.

Виключно на скорочення кількості релігійних свят були спрямовані закріплені Кодексом законів про працю УСРР 1922 р. механізми встановлення передсвяткових скорочених робочих днів та визначення порядку оплати вказаних категорій вихідних днів. Так, скорочений робочий день встановлювався тільки перед щотижневим днем відпочинку і святковими днями. Напередодні “особливих днів

відпочинку” потрібно було працювати протягом “нормального”, а не скороченого робочого часу.

Не поширювався на “особливі дні відпочинку і порядок оплати, передбачений для святкових днів, за роботу в які робітники отримували подвійну винагороду (ст. 60). Щоправда, до Кодексу законів про працю УСРР 1922 р. не були включені правила Кодексу законів про працю РСФРР 1918 р. щодо заборони оплачувати “особливі дні відпочинку”, що зобов’язувало роботодавців їх оплачувати. Тим більше, що на практиці це питання легко вирішувалося: вирахування за “особливі дні відпочинку” із щомісячної заробітної платні, як правило, не здійснювалися.

Обмеження кількості релігійних свят було одним з “порівняно складних тверджень, які неподільно входили до змісту антирелігійної пропаганди.” На противагу християнським святам, які принижували гідність трудящих та послаблювали класову волю пролетаріату, неможомого селянства й середняка, волю до розкріпачення від усіх проявів пригнічення, антирелігійна виставка “Релігія чи наука?” тлумачила революційні свята й дні “спогадів” як такі, що “об’єднували визискуваних проти визискувачів, розкріпачували їх” [20, с. 156]*. Революційним святам і дням “спогадів” присвячувалося 42 із 160-188 виставкових плакатів. На них 9 січня (за старим стилем, а за новим - 22 січня) було нагадування пролетаріату про криваву неділю 9 січня 1905 р., 18 березня - день Паризької Комуні 1871 р. - про те, що Паризька Комуна була першим пролетарським урядом, першою в історії спробою робітничого класу запровадити диктатуру пролетаріату, прообразом Радянської влади, а 7 листопада (за новим стилем, а за старим - 25 жовтня) - день Жовтневої революції - про те, коли повалено диктатуру буржуазії й замінено її на диктатуру пролетаріату. До того ж цей день мав слугувати ніби початком нового літочислення.

Саме такі уявлення і надалі супроводжували юридичний механізм скорочення кількості релігійних свят, включений до продуманого, певною мірою деталізованого трудового законодавства Радянської України пореволюційних десятиліть. Трансформовані у глобальну державну політику, вони були покликані наповнювати марксистсько-ленінські постулати щодо релігії і церкви реальним змістом.

Список використаної літератури

1. Кони А. Ф. Попечение о народной трезвости // Вест. Европы. - 1908. - № 6. - С. 776-795.
2. Христианство: Энциклопедический словарь: В 3 т.: Т. 1: А-К / Ред. кол.: С.С.Аверинцев (гл. ред.) и др. - М., 1993.
3. Христианство: Энциклопедический словарь: В 3 т.: Т. 2: Л-С / Ред. кол.: С.С.Аверинцев (гл. ред.) и др. - М., 1995.
4. Памятная Книжка Полтавской губернии на 1916 год. Издание Полтавского Губернского Статистического Комитета / Под ред. Члена комитета исп. обяз. Секретаря Н.А.Снесского. - Полтава, 1916. - С.Х.
5. Румянцев Н. Православные праздники, их происхождение и классовая сущность. - М., 1933. - С. 172.

* Виставку було організовано співробітниками харківського губполітосвіти з участю місцевих антирелігійників, переважно І. Сухоплюсва, В. Рожичина, С. Мініна, та художників. Вона почала працювати восени 1922 р. у приміщенні Петинського райпарткому КП(б)У в Харкові і мала успіх як “перша на терені СРСР спроба пристосувати виставковий метод до антирелігійної пропаганди”. За дорученням Народного комісаріату УСРР та головполітосвіти УСРР у червні 1923 р. “Порадник” було видано друкарським способом, а наступного року перевидано.

6. Энциклопедический словарь / Под ред. И.Е. Андреевского; Изд. Ф.А.Брокгауз и И.А.Эфрон: В 54 т., 86 кн. - СПб, 1898. - Т.ХХІV.
7. *Андрусішин Б.І.* Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Директорії УНР): Навч. посіб. - К., 1997.
8. Декреты Советской власти. 25 октября 1917 г. - 16 марта 1918 г. - М., 1957. - Т. I.
9. Декреты Советской власти. 17 марта - 10 июля 1918 г. - М., 1959. - Т. II.
10. Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства: Сб. декретов 1917-1918 гг. - М., 1920.
11. Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины (далі - СУ УССР). - Х., 1919. - № 17. - Ст. 190. - С. 246-251.
12. Центральний державний архів вищих органів влади і управління (далі - ЦДАВО) України. - Ф. 2623, оп. 1, спр. 254, арк. 33, 42-42 зв., 94, 102.
13. СУ УССР. - Х., 1919. - № 48. - Ст. 441.
14. ЦДАВО України. - Ф. 340, оп. 1, спр. 170, арк. 4.
15. СУ УССР. - Х., 1919. - № 17. - Ст. 191. - С. 251.
16. ЦДАВО України. - Ф. 340, оп. 1, спр. 170, арк. 15.
17. Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского правительства РСФСР - М., 1920. - № 61-62. - Ст. 276.
18. Кодекс Законов о труде. С приложением обзора кратких разъяснений и важнейших распоряжений по труду: Практик. коммент. / Сост. Е.Н.Данилова. - М., 1923.
19. *Каминская П.Д.* Советское трудовое право. Обзор действующего законодательства с практическим комментарием / Под ред. Ю.П.Мазуренко; С предисл. М.О.Рейхеля. - Х., 1925.
20. *Порадник до антирелігійної виставки "Релігія чи наука?"* / За ред. проф. Ів. Сухоплюєва; Пер. Ол. Варавва. - Х., 1927.

Валентин Петрик,

старший викладач Національної академії СБ України

Пріоритетні напрями системного дослідження феномену неоекультів

Релігійний чинник в умовах політичних, соціальних та економічних трансформацій все більше впливає на суспільні процеси в Україні й стає невід'ємним атрибутом державного життя. Особливістю сучасної релігійної ситуації в Україні є збільшення кількості та посилення впливу не тільки традиційних, а й новітніх релігійних об'єднань (неоекультів). Феномен неоекультів потребує системного дослідження з використанням наукових здобутків й практичних напрацювань у різних галузях знань: державного управління, правознавства, політології, релігієзнавства, психології та ін.

Запропоноване системне дослідження необхідне для вирішення таких завдань: аналізу характерних ознак неоекультів з метою розробки відповідної класифікації цих об'єднань; узагальнення світового досвіду державно-церковних відносин щодо виявлення, попередження і припинення протиправної діяльності пред-